

12. Ministry of Finance Regulation of 04.12.2004. Dz. U. [Text] / Journal of Laws. – No. 211. – Item 2066.

References

1. Sangowski, T. (2000). Vademecum ubezpieczeń gospodarczych [Business insurance vademecum]. Poznań 2000. Saga Printing, 45–46.
2. Act of 22 May 2003. Dz. U. (2003). Journal of Laws, 1–29. Available at: https://www.knf.gov.pl/en/Images/act_on_insurance_mediation_tcm81-4295.pdf
3. Dz. U. Journal of Laws. No. 124. Item 1154
4. Dz. U. Business Activity Act. Journal of Laws. No. 101. Item 1178.
5. Doan, O. (1995). Ubezpieczenia życiowe [Life insurance]. Poltex. Warsaw, 89.
6. PUNU. Selected acts of law concerning Insurance Activity (1999). Książka i Wiedza. Warsaw, 116.

7. Poczowski, A. (2003). Zarządzanie zasobami ludzkimi [Human Resources Management]. PWE. Warsaw, 43.
8. Balewski, B., Janowski, A. (2011). Human Performance: Competencies, effectiveness and talent management. Torun. UMK Publishing.
9. Janowski, A. (2013). Does the personality matter – talent management in life insurance organizations – future perspectives. Acta oeconomica cassoviensia. Ekonomická univerzita v Bratislave, 55–76.
10. Drucker, P. (2001). The essential Drucker. MT Biznes, 401.
11. Balewski, B., Janowski, A. (2014). Talent Management in Life Insurance Industry, Rediscovering L. von Mises Theory. Journal of US-China Public Administration, 5, 440–453
12. Ministry of Finance Regulation of 04.12.2004. Dz. U. Journal of Laws. No. 211. Item 2066.

Дата надходження рукопису 26.01.2015

Andrzej Janowski, PhD, The Headmaster of Banking and Insurance Faculty, Higher School of Personnel Management in Konin, Powstańców Wielkopolskich st. 16, Konin, Poland, Zip Code 62-500
E-mail: andrzej.j@poczta.fm

УДК: 332.1:330.322

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.36767

РЕЙТИНГУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ З УРАХУВАННЯМ МОЖЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

© Н. Ю. Голуб

У статті досліджено питання визначення пріоритетності соціально-економічних проблем територіальних утворень. Запропоновано науково-методичний підхід до рейтингування соціально-економічних проблем територіального утворення, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування. Обґрунтовано доцільність застосування даного підходу для територіальних утворень різних рівнів підпорядкування

Ключові слова: *рейтингування, соціально-економічні проблеми, територіальні утворення, соціальне інвестування, місцеве самоврядування*

A definition of priority ranking of social and economic problems of territorial entities is investigated in the article. Scientific and methodological approach to rating of social and economic problems of territorial entities which can be solved by using tools of social investment is proposed. Viability of using this approach for territorial entities of different levels of jurisdiction is proved

Keywords: *rating, social and economic problems, territorial entities, social investment, local self-government*

1. Вступ

В сучасних умовах соціально-економічний розвиток України безпосередньо залежить від рівня інтенсивності розвитку її регіонів, який в свою чергу визначається темпами економічного зростання міст та соціальною активністю суб'єктів господарювання, що знаходяться на їх території. Однак наявність широкого кола економічних, соціальних та екологічних проблем стримують розвиток територіальних утворень. Їх поступове вирішення можливе тільки за умови тісної співпраці всіх груп зацікавлених сторін – стейкхолдерів (місцевого співтовариства, громадських організацій, соціально відповідального бізнесу, наукових установ, органів місцевої, регіональної та державної влади) та

застосування сучасних інструментів, зокрема соціального інвестування.

2. Постановка проблеми

Значення соціального інвестування полягає в можливості цільового залучення ресурсів для вирішення пріоритетних соціально-економічних проблем місцевих громад. При цьому результативність застосування інструментів соціального інвестування, яке полягає в поліпшенні якості життя людей, може бути в повній мірі досягнута за умови попереднього детального дослідження соціально-економічних проблем, які властиві конкретній адміністративно-територіальній одиниці (регіону, району, місту або селищу), та визначення найбільш пріоритетних з них. Зазначене обумовлює актуальність питань розробки

науково-методичних підходів щодо рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування.

Метою даного дослідження є розробка науково-методичного підходу щодо рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування.

3. Літературний огляд

У сучасній економічній науці ідеї соціального інвестування найбільш чітко представлені у вигляді інституціональної методології та у теорії людського капіталу, що знайшла своє відображення в роботах Л. Туроу, Т. Шульца, У. Боуена, М. Фішера, Д. Белла, Г. Беккера, Й. Бен-Порета, М. Блауга, Р. Лейарда, Дж. Мінцера, Ш. Розена, Ф. Уелча та ін., оскільки змістовною основою теорії людського капіталу є визнання першорядної ролі людини в суспільному виробництві, посилення ролі освіти як основного ресурсу та джерела формування високорозвиненої робочої сили. Питання теорії та практики соціально-економічного розвитку територіальних утворень досліджувалися у працях зарубіжних і вітчизняних вчених: В. Амітана [1], І. Бегга, С. Богачова [2], І. Брамеззи, П. Кресла, В. Левера, О. Лукьянченка [2], М. Мельникової [2], А. О'Салівана [3], Б. Сінгха, Дж. Стігліца, Ю. Трещевського, В. Фінагіна [1], Дж. Фрідмена, С. Янсена-Батлера та інших. Однак незважаючи на велике різноманіття порушених наукових проблем та глибину їх дослідження, окремі їх аспекти залишаються не достатньо розв'язаними. Так, додаткового дослідження потребують питання визначення пріоритетності соціально-економічних проблем територіальних утворень, що обумовлює необхідність пошуку відповідних науково-методичних підходів щодо їх рейтингування.

4. Сутність інструментів соціального інвестування та підходи до рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, які можуть бути вирішені з їх використанням

Загальносвітова тенденція розвитку економіки створює сприятливі умови як для духовного так і матеріального життя, оскільки якість, асортимент і доступність наданих послуг є важливою складовою формування високого рівня життя населення. В свою чергу, соціальна сфера розглядається багатьма науковцями як один із важливих факторів переходу до стійкого розвитку економіки в цілому [4]. Українські та зарубіжні вчені пропонують наступні визначення категорії «соціальне інвестування»:

– спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, місцевих спілок (Л. О. Омелянович, А. В. Бондаренко, [5]);

– вкладення капіталу, що дозволяють забезпечити можливість довготривалого виконання соціальних проектів та програм (Р. Р. Краплич [6]);

– вкладення матеріальних, нематеріальних та фінансових активів у об'єкти соціальної сфери, що компенсуватимуться зростанням потоку доходів у майбутньому та отриманим позитивним соціальним ефектом і, в остаточному результаті, забезпечать покращення якості життя населення (Н. Я. Яневич [7]);

– відносини з приводу вкладень фінансових і інших ресурсів в об'єкти соціальної сфери, включаючи її інфраструктуру та безпосередньо самої людини (особисте споживання) для збільшення людського потенціалу, одержання доходу та іншого соціального ефекту, націлених на підвищення рівня і якості життя людей за допомогою оптимального (орієнтованого на соціальні стандарти) задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб (М. С. Хараева [8]);

– вкладення, корисний ефект від яких поширюється як на суспільство, так і на компанію (А. П. Шихвердієв, А. В. Серяков [9]).

Узагальнення результатів досліджень вітчизняних та закордонних вчених у сфері соціального інвестування дозволяє сформулювати таке визначення соціальних інвестицій. Соціальні інвестиції – це вкладення майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти соціальної сфери, що дозволяє отримати соціальний ефект у вигляді підвищення рівня і якості життя людей. До об'єктів соціальної сфери відносяться підприємства житлово-комунального господарства, підприємства міського транспорту, заклади торгового та побутового обслуговування, дитячі садочки, лікарняні заклади, навчальні заклади, заклади культури та мистецтва, тощо.

Успішне досягнення очікуваного соціального ефекту від здійснюваних соціальних інвестицій визначається певним набором відповідних інструментів. В цьому аспекті заслуговує уваги досвід діяльності Українського фонду соціальних інвестицій (УФСІ). УФСІ є неприбутковою організацією, яку було створено Постановою Кабінету Міністрів України у квітні 2000 року з метою підготовки та виконання спільного Проекту Світового банку та Уряду України «Фонд соціальних інвестицій». Цей Проект є одним з наймасштабніших у соціальній сфері України за напрямками діяльності та обсягами фінансування [10]. Так, за період 2002–2008 рр. Українським фондом соціальних інвестицій в Донецькій області біло реалізовано 111 мікропроектів (інвестовано 54 млн. грн.), в Луганській області – 93 мікропроектів (інвестовано 42,7 млн. грн.), у Львівській області – 61 мікропроект (інвестовано 27,4 млн. грн.), в Дніпропетровській області – 26 мікропроектів (інвестовано 10,15 млн. грн.) і т. д. [11]. УФСІ здійснює діяльність у всіх регіонах України.

Одним з основних інструментів реалізації соціального інвестування УФСІ є впровадження мікропроектів. Під мікропроектом розуміється не просто низка заходів, реалізація яких спрямована на досягнення конкретної мети, але, насамперед,

механізм розвитку суспільних взаємин у громаді на основі довіри, єдності та співпраці задля вирішення нагальної проблеми. При цьому виділяють два типи мікропроектів:

1) мікропроекти з покращення якості базових соціальних і комунальних послуг на рівні громади. Для виконання цього типу мікропроектів в кожній області визначаються по два найбільш соціально-проблемних райони (відповідно до критеріїв, затверджених наглядовою радою УФСІ). Це мікропроекти, спрямовані на покращення якості і доступу до базових соціальних і комунальних послуг у громадах сіл і малих міст (школи, дитячі садки, фельдшерсько-акушерські пункти, дороги/мости у селах, що ведуть до об'єктів соціально-економічної інфраструктури, клуби, системи водопо-стачання, водогони, каналізаційні системи, захист навколишнього середовища);

2) мікропроекти з надання інноваційних соціальних послуг. Ці мікропроекти поки що виконуються лише у Хмельницькій і Харківській областях з метою розробки і запровадження економічно обгрунтованих моделей інноваційних соціальних послуг, які базуються на принципах інтеграції вразливих груп у суспільство, децентралізації і деінституціалізації та наданні соціальних послуг на рівні громади. Ці мікропроекти спрямовані на вразливі групи населення, зокрема, діти-сироти; діти та дорослі з особливими потребами; люди похилого віку, які потребують сторонньої допомоги; люди, які живуть з ВІЛ/СНІД; діти вулиці; безпритульні; люди, залежні від алкоголю та наркотиків; ті, які перебувають/повернулися з місць позбавлення волі; жінки та діти, які зазнали насильства, інші [10].

Дієвість зазначених інструментів соціального інвестування залежить як від органів місцевої влади та самоврядування, так і від самих місцевих громад. Так, роль органів місцевої влади та самоврядування полягає в сприянні впровадженню мікропроектів та подальшому розвитку механізмів соціального інвестування з метою поліпшення якості соціальних послуг у регіоні та доступу до таких послуг. А місцева громада є основним замовником і виконавцем мікропроекту, оскільки передбачається, що саме громада визначає найгострішу соціальну проблему, готує мікропроектну пропозицію, бере участь у виконанні мікропроекту, здійснює контроль за цільовим використанням коштів, встановлює дієві партнерські стосунки з місцевими органами влади і самоврядування, дбає про збереження і нормальне функціонування реабілітованих об'єктів соціальної інфраструктури і новоутворених соціальних послуг.

Соціальні інвестиції, як спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності, з кожним роком все більше привертає увагу великих підприємств, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток територіального утворення, де вони розташовані. В даному дослідженні під територіальним утворенням розуміється адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село [12].

Опрацювання наукових праць українських вчених доводить про наявність різних науково-методичних підходів до оцінки результатів соціально-економічного розвитку територіальних утворень [13–17]. Серед них є й такі, що стосуються визначення пріоритетних тем, увага до яких сприяла б вирішенню соціально-економічних та гуманітарних проблем громади, покращенню ситуації в місті. При цьому найбільш розповсюдженим методом є експертне опитування. Сутність даного методу полягає в розповсюдженні анкет з переліком проблемних питань серед представників неурядових організацій, аналітичних центрів, науково-дослідних інститутів, підприємств (регіону) міста, засобів масової інформації (ЗМІ) та інших суб'єктів. Як показує практика місцевих органів влади м. Луцька добір експертів може проводитись за методом «снігової кулі».

Метод «снігової кулі» використовують тоді, коли потрібно, наприклад, опитати декілька сот представників громадських організацій, а реальна можливість дає змогу проінтерв'ювати лише 10 з них. Тоді пошук інших респондентів можна вести за допомогою цих 10. Припустимо, що кожен з них погодився повідомити додатково двох своїх знайомих, ті ще по двоє і т.д. Таким чином, вже на п'ятому етапі вибірка сукупність дорівнюватиме: $10+20+40+80+160=310$ [18].

Перелік проблемних питань, які представлені в анкеті, як правило, складається за результатами консультацій з експертами. При визначенні експертами пріоритетності проблем може біти використана 5-бальна, 10-бальна або 100-бальна шкала оцінювання. Після експертного опитування на основі результатів обробки анкет складається рейтинг найактуальніших проблем територіального утворення. Рейтинг проблем виявляється відповідно до більшості голосів експертів, які оцінили важливість пріоритету за максимальним балом.

Отже, метод експертного опитування в повній мірі може бути застосований при виявленні та рейтингуванні соціально-економічних проблем територіальних утворень, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування. Однак, при цьому складність бути полягати в визначенні основних груп експертів, що є компетентними з питань соціального інвестування, та їх співвідношенні у вибірковій сукупності. Це пов'язано з низкою причин:

1) недостатній рівень розуміння корпоративної соціальної відповідальності компаніями, в тому числі й у питанні участі у вирішенні соціальних проблем;

2) відсутність в суспільстві чіткого розуміння концепції соціальної відповідальності бізнесу;

3) відсутність системних знань і навичок впровадження соціальної відповідальності бізнесу, в тому числі в сфері соціального інвестування.

Зазначені моменти мають бути враховані при організації та проведенні експертного опитування з метою виявлення та рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, які

можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування.

Таким чином існує потреба пошуку інших більш універсальних науково-методичних підходів з даної проблематики, які позбавлені недоліків методу експертного опитування. В якості такого науково-методичного підходу пропонується рейтингування соціально-економічних проблем територіального утворення, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, на основі офіційних статистичних даних з одночасним визначенням місця-рейтингу кожного територіального утворення серед інших територіальних утворень за наявністю таких проблем.

Універсальність науково-методичного підходу полягає в тому, що він може бути застосований для територіальних утворень різних рівнів підпорядкування – регіон (область), район, місто або район у місті. При цьому комплексну оцінку доцільно здійснювати за статистичними показниками, які розраховуються лише за підсумками року.

5. Апробація результатів дослідження

Для розкриття сутності запропонованого науково-методичного підходу в якості об'єкта дослідження пропонується обрати регіон (область). Предметом дослідження є соціально-економічні проблеми регіону, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування.

Основними поняттями, якими повинні оперувати аналітики при проведенні рейтингування соціально-економічних проблем територіального утворення відповідно запропонованого підходу, є наступні:

1) рейтинг регіону – це комплексна оцінка наявності соціально-економічних проблем регіону, що визначається за статичними показниками;

2) рейтинг проблеми регіону – це ступінь пріоритетності певної проблеми конкретного регіону в порівнянні з іншими існуючими проблемами;

3) ранжування – це розміщення сукупності числових значень у порядку зростання або убутання.

З метою складання найбільш об'єктивного рейтингу проблем, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, комплексну оцінку представляється доцільним здійснювати за тими показниками, які розраховуються лише за підсумками року.

Рейтинг конкретного регіону за наявністю невирішених соціально-економічних проблем обчислюється на основі підсумовування відносних відхилень показників цього регіону від найкращих значень цих показників інших регіонів за формулою:

$$R = \sum_{i=1}^n \frac{X_{\max} - X_i}{X_{\max} - X_{\min}} + \sum_{i=1}^n \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1)$$

де R – сума відносних відхилень показників регіону від найкращих значень цих показників інших

регіонів; n – кількість показників для рейтингової оцінки; X_i – значення i-го показника регіону; X_{\max} , X_{\min} – максимальні та мінімальні значення показників.

Перша частина формули використовується для оцінки показників, зростання яких має позитивне значення (наприклад, зростання кількості дошкільних закладів), друга частина для оцінки показників, зростання яких має негативний ефект (наприклад, зростання обсягу надходження забруднюючих речовин в атмосферу).

Чим нижче сума відхилень, тим вище місце регіону в рейтингу.

Визначення пріоритетності проблем, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, для кожного регіону визначаються за наступним принципом:

1) пріоритетними вважаються ті проблеми, які займають в рейтингу проблем регіону перші місця; найменш пріоритетними вважаються ті проблеми, які займають останні позиції в рейтингу проблем регіону;

2) для показників, зростання яких має позитивне значення, місце в рейтингу проблем регіону буде тим вище, чим більше відхилення значення цього показника від максимального (тобто $X_{\max} - X_i \rightarrow$ збільшення);

3) для показників, зростання яких має негативний ефект, місце в рейтингу проблем регіону буде тим вище, чим більше відхилення значення цього показника від мінімального (тобто $X_i - X_{\min} \rightarrow$ збільшення).

В якості апробації запропонованого науково-методичного підходу пропонується ряд статистичних показників, що відображають наявність соціально-економічних проблем територіального утворення, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (табл. 1). Запропоновані показники не є остаточними та їх кількість може бути збільшена.

В табл. 2 представлені вихідні статистичні дані для складання рейтингу регіонів України за наявністю соціально-економічних проблем, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (X_1, X_2, \dots, X_9), та розрахункові показники відповідно до наведеної формули 1, а саме: максимальні та мінімальні значення показників (X_{\max}, X_{\min}) та відхилення мінімальних значень від максимальних ($X_{\max} - X_{\min}$).

Дані табл. 2 дозволили виявити максимальні та мінімальні значення показників серед регіонів України. Так, наприклад, на Донецьку область приходяться максимальні значення показників середньомісячної заробітної плати в розрахунку на одного штатного працівника (X_1) та обсягу надходження забруднюючих речовин в атмосферу на 10 000 населення (X_8); мінімальне значення в порівнянні з іншими областями має показник кількості закладів культури клубного типу на 10 000 населення (X_5).

Таблиця 1

Статистичні показники, що відображають наявність соціально-економічних проблем територіального утворення, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування

№ з/п	Статистичні показники
Зростання значень показників має позитивний вплив:	
X ₁	Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника, грн.
X ₂	Кількість працюючих дошкільних закладів на 10 000 населення, од.
X ₃	Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 10 000 населення, од.
X ₄	Кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 10 000 населення, од.
X ₅	Кількість закладів культури клубного типу на 10 000 населення, од.
Зростання значень показників має негативний вплив:	
X ₆	Рівень безробіття населення, %
X ₇	Захворюваність населення, кількість випадків на 10 000 населення
X ₈	Обсяг надходження забруднюючих речовин в атмосферу на 10 000 населення, тис. т.
X ₉	Обсяг утворених відходів I–IV класів на 10 000 населення, тис. т.

Використовуючи (1) та розрахункові дані табл. 2 складено рейтинг регіонів України за наявністю соціально-економічних проблем, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (табл. 3). Перші місця займають найбільш проблемні регіони. Так, Донецька область в даному рейтингу займає друге місце (R=5,8) після Дніпропетровської області (R=6,57). Останні місця займають області, які більш благополучні в цьому відношенні – Сумська (R=3,04), Рівненська (R=2,93) та Хмельницька області (R=2,58).

Дані табл. 3 виступають базою для складання рейтингу соціально-економічних проблем окремих територіальних утворень, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування. Для кожного територіального утворення (в даному випадку – це окрема область) визначається ступінь пріоритетності певної проблеми в порівнянні з іншими існуючими проблемами наступним чином (в якості приклада пропонується розглянути Донецьку область).

Таблиця 2

Вихідні статистичні дані для складання рейтингу регіонів України за наявністю соціально-економічних проблем, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (на початок 2013 р.)

Регіон (область)	Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника, грн. (X ₁)	Кількість працюючих дошкільних закладів на 10 000 населення, од. (X ₂)	Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 10 000 населення, од. (X ₃)	Кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 10 000 населення, од. (X ₄)	Кількість закладів культури клубного типу на 10 000 населення, од. (X ₅)	Рівень безробіття населення, % (X ₆)	Захворюваність населення, кількість випадків на 10 000 населення (X ₇)	Обсяг надходження забруднюючих речовин в атмосферу на 10 000 населення, тис. т. (X ₈)	Обсяг утворених відходів I–IV класів на 10 000 населення, тис. т. (X ₉)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АР Крим	2654	2,53	1,63	3,40	3,21	5,8	5,11	0,88	18,87
Вінницька	2432	4,45	0,90	5,00	6,99	8,8	7,62	1,12	19,25
Волинська	2339	4,38	1,50	6,13	6,45	8,1	7,12	0,48	7,06
Дніпропетровська	3138	2,80	1,43	3,17	1,80	6,6	8,02	3,55	880,31
Донецька	3495	2,57	0,98	2,27	1,48	8	5,94	3,92	129,48
Житомирська	2369	5,38	2,23	4,22	8,57	9,7	6,22	0,68	6,83
Закарпатська	2351	4,40	2,79	4,58	3,74	8,7	6,32	0,57	4,48
Запорізька	2927	2,81	1,78	1,85	2,50	7	5,62	1,77	34,29
Івано-Франківська	2540	2,70	1,97	5,67	5,23	7,9	8,70	1,80	12,90
Київська	3157	4,04	2,50	2,77	4,89	6,3	7,10	1,79	17,51
Кіровоградська	2428	4,91	2,05	5,63	6,00	8,4	5,97	0,74	402,85
Луганська	3090	2,30	1,81	3,42	2,46	6,4	5,42	2,35	74,04

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Львівська	2578	2,73	1,75	3,49	5,55	7,5	8,19	1,00	13,19
Миколаївська	2822	4,71	1,76	4,52	4,60	7,9	6,35	0,74	21,09
Одеська	2700	3,04	1,73	4,32	3,08	5,8	7,29	0,71	5,58
Полтавська	2850	4,08	2,30	6,81	5,85	8,6	5,64	1,22	42,92
Рівненська	2575	5,80	2,83	8,68	6,43	9,8	8,03	0,52	11,08
Сумська	2503	4,49	2,25	6,44	5,55	8,6	5,08	0,70	10,64
Тернопільська	2185	5,08	2,10	4,11	8,57	9,8	6,74	0,60	9,29
Харківська	2752	2,48	2,18	3,12	2,53	6,8	7,13	1,16	8,81
Херсонська	2268	4,28	1,53	4,91	4,20	8,7	6,26	0,68	4,50
Хмельницька	2425	6,00	2,25	6,35	8,95	8,6	6,43	0,61	11,20
Черкаська	2508	5,29	2,58	7,91	5,86	9	7,32	1,15	14,94
Чернівецька	2329	4,00	2,49	4,81	4,24	8	6,77	1,03	8,16
Чернігівська	2308	3,63	1,83	5,19	7,19	9,8	6,92	0,87	6,87
Xmax	3495	6	2,83	8,68	8,95	9,8	8,7	3,92	880,31
Xmin	2185	2,48	0,9	1,85	1,48	5,8	5,08	0,48	4,48
Xmax -Xmin	1310	3,52	1,93	6,83	7,47	4	3,62	3,44	875,83

Таблиця 3

Рейтинг регіонів України за наявністю соціально-економічних проблем, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (на початок 2013 р.)

Регіон (область)	Рейтинг	Сума відносних відхилень показників в (R)	Відносне відхилення показника регіону (X_i) від найкращого значення цього показника серед інших регіонів								
			для показників, зростання значень яких має позитивний вплив, $(X_{max}-X_i)/(X_{max}-X_{min})$					для показників, зростання значень яких має негативний вплив, $(X_i-X_{min})/(X_{max}-X_{min})$			
			X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9
Дніпропетровська	1	6,57	0,27	0,91	0,73	0,81	0,96	0,20	0,81	0,89	1,000
Донецька	2	5,8	0,00	0,98	0,96	0,94	1,00	0,55	0,24	1,00	0,143
Івано-Франківська	3	4,97	0,73	1,05	0,45	0,44	0,50	0,53	1,00	0,38	0,010
Львівська	4	4,85	0,70	0,91	0,56	0,76	0,46	0,43	0,86	0,15	0,010
Вінницька	5	4,71	0,81	1,00	1,00	0,54	0,26	0,75	0,70	0,19	0,017
Запорізька	6	4,603	0,43	0,55	0,54	1,00	0,86	0,30	0,15	0,38	0,034
Харківська	7	4,6	0,57	0,56	0,34	0,81	0,86	0,25	0,57	0,20	0,005
Чернігівська	8	4,47	0,91	0,93	0,52	0,51	0,24	1,00	0,51	0,11	0,003
Херсонська	9	4,396	0,94	0,20	0,67	0,55	0,64	0,73	0,33	0,06	0,000
Луганська	10	4,394	0,31	0,84	0,53	0,77	0,87	0,15	0,09	0,54	0,079
Одеська	11	4,12	0,61	0,98	0,57	0,64	0,79	0,00	0,61	0,07	0,001
Чернівецька	12	4,01	0,89	0,37	0,18	0,57	0,63	0,55	0,47	0,16	0,004
АР Крим	13	3,93	0,64	0,43	0,62	0,77	0,77	0,00	0,01	0,12	0,016
Волинська	14	3,88	0,88	0,44	0,69	0,37	0,33	0,58	0,56	0,00	0,003
Тернопільська	15	3,86	1,00	0,94	0,38	0,67	0,05	1,00	0,46	0,04	0,005
Кіровоградська	16	3,8	0,81	0,00	0,40	0,45	0,40	0,65	0,25	0,08	0,455
Закарпатська	17	3,74	0,87	0,18	0,02	0,60	0,70	0,73	0,34	0,03	0,000
Миколаївська	18	3,6	0,51	0,06	0,56	0,61	0,58	0,53	0,35	0,08	0,019
Київська	19	3,47	0,26	0,31	0,17	0,87	0,54	0,13	0,56	0,38	0,015
Житомирська	20	3,4	0,86	0,67	0,31	0,65	0,05	0,98	0,32	0,06	0,003
Черкаська	21	3,24	0,75	0,49	0,13	0,11	0,41	0,80	0,62	0,20	0,012
Полтавська	22	3,12	0,49	0,46	0,28	0,27	0,42	0,70	0,15	0,21	0,044
Сумська	23	3,04	0,76	0,45	0,30	0,33	0,46	0,70	0,00	0,06	0,007
Рівненська	24	2,93	0,70	0,26	0,00	0,00	0,34	1,00	0,82	0,01	0,008
Хмельницька	25	2,58	0,82	0,57	0,30	0,34	0,00	0,70	0,37	0,04	0,008

Займаючи друге місце в загальному рейтингу Донецька область має відповідний перелік відносних відхилень показників (X_i) від найкращих значень цих показників серед інших регіонів. Чим більшим є таке відносне відхилення, тим більш пріоритетною є

соціально-економічна проблема, яка характеризується відповідним статистичним показником. Розміщуючи сукупність числових значень (відносних відхилень показників (X_i) від найкращих значень цих показників серед інших регіонів) в порядку убування

отримаємо рейтинг соціально-економічних проблем Донецької області, що можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування (табл. 4).

Таблиця 4

Рейтингування соціально-економічних проблем Донецького регіону, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування

Рейтинг проблеми	Проблема	Відповідний статистичний показник (X_i)	Значення X_i	Відносне відхилення показника регіону (X_i) від найкращого значення цього показника серед інших регіонів
1	Забруднення атмосферного повітря в результаті техногенної діяльності	Обсяг надходження забруднюючих речовин в атмосферу на 10 000 населення, тис. т. (X_8)	3,92	1,00
2	Нерозвиненість інфраструктури для культурних потреб населення	Кількість закладів культури клубного типу на 10 000 населення, од. (X_5)	1,48	1,00
3	Незабезпеченість дитячими садочками міст та селищ регіону	Кількість працюючих дошкільних закладів на 10 000 населення, од. (X_2)	2,57	0,98
4	Обмеженість в наданні медичної допомоги населенню з причини недостатньої кількості лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів	Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів на 10 000 населення, од. (X_3)	0,98	0,96
5	Нерозвиненість інфраструктури для дитячого оздоровлення та відпочинку	Кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, на 10 000 населення, од. (X_4)	2,27	0,94
6	Високий рівень безробіття населення	Рівень безробіття населення, % (X_6)	8	0,55
7	Низький рівень здоров'я населення	Захворюваність населення, кількість випадків на 10 000 населення (X_7)	5,94	0,24
8	Забруднення території відходами промислового виробництва і споживання населення	Обсяг утворених відходів I–IV класів на 10 000 населення, тис. т. (X_9)	129,48	0,143
9	Низький рівень заробітної плати населення	Середньомісячна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника, грн. (X_1)	3495	0,00

Результати рейтингування (табл. 4), здійснене на базі наявної статистичної інформації, дозволяють зробити висновок про те, що для Донецького регіону найбільш пріоритетними проблемами, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, є наступні: забруднення атмосферного повітря в результаті техногенної діяльності; нерозвиненість інфраструктури для культурних потреб населення; незабезпеченість дитячими садочками міст та селищ регіону; нерозвиненість інфраструктури для дитячого оздоровлення та відпочинку.

6. Висновки

Переваги застосування запропонованого науково-методичного підходу до рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, підтер-

джується наступним:

1) визначення пріоритетності соціально-економічних проблем територіальних утворень, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, може змінюватися в залежності від повноти та якості отримуваної інформації в напрямі її оптимізації та удосконалення, а також доповнюватися новими показниками, відстеження та аналіз яких у подальшому набуде актуальності;

2) запропонований підхід є універсальним, оскільки він може бути застосований для територіальних утворень різних рівнів підпорядкування – регіон (область), район, місто, район у місті; при цьому комплексну оцінку представляється доцільним здійснювати за статистичними показниками, які розраховуються лише за підсумками року;

3) здійснення розрахунків щодо визначення пріоритетності проблем територіальних утворень, що

можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, може здійснюватись в автоматичному режимі із застосуванням спеціального програмного забезпечення (алгоритму). Це уможливить проведення регулярних порівнянь територіальних утворень за наявністю невирішених соціально-економічних проблем та оцінки дій всіх зацікавлених сторін, що прямо або опосередковано беруть участь у процесі соціального інвестування (соціально-відповідальний бізнес територіального утворення, органи регіональної та місцевої влади, громадські організації, наукові установи та інші).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що практичне застосування запропонованого науково-методичного підходу до рейтингування соціально-економічних проблем територіальних утворень, які можуть бути вирішені з використанням інструментів соціального інвестування, сприятиме соціальній активності суб'єктів господарювання на певній території та поліпшенню її соціально-економічних показників в майбутньому періоді.

Література

1. Амитан, В. Н. Социально-экономическое развитие городов промышленного региона [Текст] / В. Н. Амитан, В. В. Финагин, А. А. Лукьянченко и др. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2002. – 254 с.
2. Богачов, С. В. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы [Текст]: монография / С. В. Богачов, М. В. Мельникова, А. А. Лукьянченко и др. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 381 с.
3. O'Sullivan, A. Urban economics [Text] / A. O'Sullivan; fourth Edition. – Boston (Ma), 2000. – 705 p.
4. Нестерова, Н. С. Теоретичні аспекти соціальних інвестицій в Україні [Текст] / Н. С. Нестерова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 2. – С. 147–155.
5. Бондаренко, А. В. Соціальне інвестування як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави [Текст] / А. В. Бондаренко, Л. О. Омелянович // Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2009. – № 5 (79). – С. 201–203.
6. Краплич, Р. Розвиток локальних ресурсів або вступ до соціального інвестування [Текст]: пос. / Р. Краплич. – Рівне: Фундація імені князів-благодійників Острозьких, 2003. – 128 с.
7. Яневич, Н. Я. Соціальні інвестиції: сутність і класифікація [Текст] / Н. Я. Яневич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – 2010. – № 690. – С. 144–149.
8. Хараева, М. С. Основные направления повышения эффективности социальных инвестиций [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / М. С. Хараева. – Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. – М., 2009. – 25 с.
9. Шихвердиев, А. П. Качественный индекс социальных инвестиций как показатель эффективности корпоративной социальной ответственности [Текст] / А. П. Шихвердиев, А. В. Серяков // Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера: Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – 2008. – № 4. – С. 121–133.
10. Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=C65BA59491BD886F4C301906B99BB2?art_id=40604&cat_id=41899
11. Український фонд соціальних інвестицій: офіційний сайт [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.usif.org.ua/>
12. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.97 № 280/97-ВР [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>
13. Кулинич, Р. О. Комплексна оцінка результатів соціально-економічного розвитку регіонів України (на основі розрахунку відхилень від середніх величин) [Текст] / Р. О. Кулинич // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1 (21). – С. 348–351.
14. Бобровська, О. Ю. Удосконалення системи оцінювання соціально-економічного розвитку міст як чинник підвищення ефективності місцевого самоврядування [Текст] / О. Ю. Бобровська // Публічне адміністрування: теорія та практика. Електронний зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 1 (1). – Режим доступу: <http://www.dbupa.dp.ua/zbirnik/2009-01/BobrovskaStat.pdf>
15. Пушкарева, Н. А. Категория «качество жизни населения» как индикатор эффективного регионального и местного развития [Текст]: сб. науч. тр. / Н. А. Пушкарева // Инновационное развитие региональной экономики: состояние, проблемы, перспективы, 2008. – С. 165–171.
16. Методологічні підходи до визначення проблемних територій та напрямів регулювання їх подальшого розвитку [Текст]: монографія / Л. М. Зайцева, С. М. Серьогін, В. В. Антонов та ін.; за наук. та заг. ред. Л. М. Зайцевої. – Д.: ДРІДУ НАДУ при Президентові України, 2003. – 144 с.
17. Саламатов, В. Методика оцінки ефективності муніципального управління [Текст] / В. Саламатов // Вісн. НАДУ при Президентові України. – 2004. – № 4. – С. 337–343.
18. Теремко, В. Г. Соціологія [Текст]: Підручник / В. Г. Теремко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 432 с.

References

1. Amitan, V. N., Finagin, V. V., Lukianchenko, A. A. et al. (2002). Sotsialno-ekonomicheskoe razvitie gorodov promyshlennogo regiona [Socio-economic development of cities of the industrial region]. Uygo-Vostok, Ltd, Donetsk, 254.
2. Bogachev, S. V., Melnikova, M. V., Lukianchenko, A. A. et al. (2006). Problemy teorii i praktiki razvitiya gorodskoy hozyaystvennoy sistemy [Problems of theory and practice of development of the town economic system]. Uygo-Vostok, Ltd, Donetsk, 381.
3. O'Sullivan, A. (2000). Urban economics. Fourth Edition, Boston, 705.
4. Nesterova, N. S. (2010). Teoretychni aspekty sotsial'nykh investytsiy v Ukraini [Theoretical aspects of social investments in Ukraine]. Scientific Papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine, 2, 147–155.
5. Bondarenko, A. V., Omelyanovych, L. O. (2009). Sotsial'ne investuvannya yak faktor zabezpechennya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku derzhavy [Social investment as a factor for social and economic development]. Bulletin of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, 5 (79), 201–203.
6. Kraplych, R. (2003). Rozvytok lokal'nykh resursiv abo vstup do sotsial'noho investuvannya [Development of local resources or joining social investment]. Rivne: «Fundatsiya imeni knyaziv-blahodiynykiv Ostroz'kykh», 128.

7. Yanevych, N. Ya. (2010). Sotsial'ni investytsiyi: sutnist' i klasyfikatsiya [Social investment: the nature and classification]. Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Logistics, 690, 144–149.

8. Haraeva, M. S. (2009). Osnovnyie napravleniya povyisheniya effektivnosti sotsialnyih investitsiy [Main direction increase of the effectiveness up social investment]. Russian Academy of Public Administration under the President of the Russian Federation, Moscow, 25.

9. Shihverdiev, A. P., Seryakov, A. V. (2008). Kachestvennyiy indeks sotsialnyih investitsiy kak pokazatel effektivnosti korporativnoy sotsialnoy otvetstvennosti [Qualitative social investment index as an indicator of the effectiveness of corporate social responsibility]. Corporate Governance and innovative development of the economy of the North: Bulletin of the Research Center of Corporate Law, Management venture Capital Syktyvkar State University, 4, 121–133.

10. Ministry of Social Policy of Ukraine: official site. Available at: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3Bjsessionid=C65BA5949491BD886F4C301906B99BB2?art_id=40604&cat_id=41899

11. Ukrainian Social Investment Fund: official site. Available at: <http://www.usif.org.ua/>

12. On local government in Ukraine: the law of Ukraine from 21.05.97 № 280/97-BP. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>

13. Kulynych, R. O. (2007). Kompleksna otsinka rezul'tativ sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy (na osnovi rozrakhunku vidkhylen' vid serednikh velychyn) [Comprehensive Assessment of socio-economic

development of Ukraine (by calculating deviations from averages)]. Universytetski research note, 21, 348–351.

14. Bobrovs'ka, O. Yu. (2009). Udoskonalennya systemy otsynuvanya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku mist yak chynnyk pidvyshchennya efektyvnosti mistsevoho samovyraduvannya [Improving the system of assessments of socio-economic development of cities as a factor in increased efficiency of local government]. Public Administration: Theory and Practice. Electronic bulletin of scientific papers, 1 (1). Available at: <http://www.nbu.gov.ua>

15. Pushkareva, N. A. (2008). Kategoriya «kachestvo zhizni naseleniya» kak indikator effektivnogo regionalnogo i mestnogo razvitiya [Category «quality of life» as an indicator of effective regional and local development]. Proc. scientific publications: Innovative development of the regional economy: state, problems and prospects. Yaroslavl. Yaroslavl State Technical University, 165–171.

16. Zaytseva, L. M., Ser'ohin, S. M., Antonov, V. V. (2003). Metodolohichni pidkhody do vyznachennya problemnykh terytoriy ta napryamy rehulyuvannya yikh podal'sho rozvytku [Methodological approaches to problem areas and trends of their further development regulation]. Dnipropetrovs'k: Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 144.

17. Salamatov, V. (2004). Metodyka otsinky efektyvnosti munitsypal'noho upravlinnya [Methodology of estimation of efficiency of municipal management]. Bulletin of the National academy of sovereign management at the president of Ukraine, Kyiv, 4, 337–343.

18. Teremko, V. G. (2005). Sotsiologiya [Sociology]. Kyiv: Publishing center «Academy», 432.

*Рекомендовано до публікації д-р екон. наук Рацупкіна В.М.
Дата надходження рукопису 26.01.2015*

Голуб Наталя Юрїївна, кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної теорії та фінансів, Донбаська національна академія будівництва і архітектури, вул. Державіна, 2, м. Макіївка, Донецька область, Україна, 86123
E-mail: golub_nataliya@ Rambler.ru

УДК 658.8:338.432:634/635

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.37489

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

© А. В. Гуменюк

У статті досліджено стан, тенденції та особливості формування ринку овочів у світі та в Україні. Визначено пріоритети підвищення конкурентоспроможності ринку овочевої продукції на прикладі розвинених країн. Встановлено, що Україна знаходиться на початковому етапі розвитку азів маркетингу, проте без стратегічного передбачення вона ризикує так і не зайняти місце на світовому ринку

Ключові слова: маркетинг овочевої продукції, міжнародні маркетингові канали, маркетингові системи, маркетингова кооперація

In the article it is investigated condition, trends and peculiarities of formation of the vegetable market in the world and in Ukraine. Priorities of improving the competitiveness of the vegetable production market on example of developed countries are determined. It is established that Ukraine is on the initial stage of the basics of marketing, but without strategic prediction it risks did not take place in the global market

Keywords: vegetable production marketing, international marketing channels, marketing systems, marketing cooperation

1. Вступ

Овочівництво є надзвичайно важливою і

складною галуззю аграрного секторане тільки світової економіки, а і економіки України, що відіграє провідну